

Izrada svezaka Zbornika na zavidnoj je visini u pogledu tehnike i opreme. Svaki svezak ima kazalo imena, skraćenice i pregled sadržaja što omogućuje lakše snalaženje u čitanju. Možemo željeti još takvih edicija.

Franko Mirošević

*Zbornik KOTAR GRAČAC U NARODNOOSLOBODILAČKOM
RATU 1941—1945, 1096 str.*

U povodu 40-godišnjice oslobođenja Općine Gračac u Historijskom arhivu Karlovac promoviran je Zbornik »Kotar Gračac u NOR-u 1941—1945«.

Sadržaj toga Zbornika govori o životu i zbivanjima na području bivših općina Bruvno, Gračac, Lovinac, Mazin i Zrmanja u toku četvorogodišnjega narodno-oslobodilačkog rata i daje obilje podataka za izučavanje historije NOP-a u Hrvatskoj.

U Zborniku je objavljeno 75 radova i sjećanja, opisani su likovi narodnih heroja s tog područja i dan popis imena palih boraca, žrtava fašističkog terora i umrlih od tifusa.

Sadržaj Zbornika podijeljen je u pet dijelova.

U prvom dijelu objavljene su teme koje obuhvaćaju određenu problematiku na teritoriju čitavog kotara Gračac. Tu je riječ o formiranju, razvoju i radu organizacija KPJ, o Savezu komunističke omladine Jugoslavije, narodnooslobodilačkim odborima, Antifašističkom frontu žena, komandama mjesta, o školstvu i prosvjeti. Detaljno se govori o nastajanju, narastanju i radu partijskih organizacija u ovom kraju i njihovoj povezanosti s ostalim partijskim organizacijama na području Like, Dalmacije i Bosanske krajine. Iznose se podaci o broju komunista i njihovu radu na pripremama za ustanak, te o organizaciji i vođenju narodnooslobodilačkog pokreta do oslobođenja.

Iscrpno se opisuje nastanak, organizacija, sistem i rad narodne vlasti, SKOJ-a, AFŽ-a i pionira. Uz njihovu djelatnost prikazana je organizaciona struktura, broj odbora i njihovih članova, te niz detalja značajnih za rad tih organizacija.

U tom dijelu, posebno u vezi s komandama mjesta, dan je niz podataka o radu vojno-pozadinskih organa, zatim o bolnicama, zemunicama, o opskrbi ranjenika hranom i drugim potrepnostima. Govori se o evakuaciji ranjenika, o ulozi omladine i cjelokupnog naroda, o brizi za prehranu boraca, onih na frontu i onih ranjenih i oboljelih. Tu su i opisi osnivanja prvih partizanskih radionica, rada mlinova i pilana, partizanskih majstora u tim radionicama i njihove snalažljivosti u ratnim uvjetima.

Drugi dio Zbornika obrađuje raznoliku problematiku s područja pojedinih općina na teritoriju kotara. U obliku sjećanja, uz korištenje arhivskom građom, prikazan je rad organizacije narodnooslobodilačkog pokreta, opisane su mnogobrojne partizanske akcije u toku narodnooslobodilačkog rata, teror okupatora, ustaša, četnika i drugih kvislinga, aktivnosti i masovno sudjelovanje naroda u narodnooslobodilačkoj borbi.

U trećem dijelu Zbornika govori se o stvaranju prvih partizanskih jedinica, o narastanju partizanskih formacija u bataljone, brigadu i diviziju. Opisuju se njihove bitke na području Like, Dalmacije, Istre, Korduna, Bosne, Srbije, Srijemskog fronta i u drugim krajevima naše zemlje. Govori se o borcima Gračancima u stroju Kopaoničkoga partizanskog odreda, Zrmanjcima u 2. proleterskoj dalmatinskoj brigadi, Gračancima u 2. proleterskoj srpskoj brigadi, te u drugim našim partizanskim jedinicama.

U četvrtom dijelu opisani su likovi narodnih heroja s područja kotara Gračac: Bolta Bogdana, Nikole Sovilja Smilje Pokrajac, Ilije Radakovića, Petra Kesića, Mirka Stulića i Branka Vladušića.

U petom dijelu dan je, na osnovi višegodišnjeg rada organizacija SUBNOR-a, Historijskog arhiva u Karlovcu i velikog broja pojedinaca, popis imena palih boraca, žrtava fašizma i umrlih od tifusa.

Iz imeničnog popisa vidi se da je na području kotara Gračac u toku drugoga svjetskog rata izgubilo život 3227 ljudi, od kojih je 959 palo u borbi protiv neprijatelja, 1601 je ubijen na različite načine od fašističkih vojnika, a 667 umrlo ih je od tifusa. Dalje, da je izgubilo život 1936 muškaraca, 747 žena i 544 djece. Najveći broj palih u borbi i ubijenih bili su mlađi ljudi, do 30 godina. Samo djece do pete godine života ubijeno je 239. Iz popisa kao i iz tabelarnih pregleda saznaju se mjesta palih boraca, ubijenih i umrlih od tifusa, godine njihova stupanja u borbu, godine njihove smrti i niz drugih detalja.

Borci s područja kotara Gračac ginuli su širom naše zemlje, pa i izvan njezinih granica. A civilno stanovništvo ubijano je na najrazličitije načine i na raznim mjestima — na poljima, proplancima, u šumama, spaljivani su u kućama, gorili u kolibama, nestajali u jamama, umirali ograđeni žicom, gladni, iscrpljeni i promrzli. Gotovo nema sela na ovom području u kojem netko od njegovih stanovnika, od najmlađih do najstarijih, nije izgubio život.

Na kraju je Zbornika kazalo osobnih imena, kazalo geografskih pojmova i tumač skraćenica. Iz kazala osobnih imena vidi se da se u ovoj knjizi uz 3227 palih u borbi, ubijenih i umrlih spominju još 4034 imena i prezimena. Ukupno se spominje 7311 osobnih imena i 1330 geografskih pojmova, imena sela i mjesta.

Ovako oblikovan sadržaj Zbornika daje čitaocu jasnu i potpunu sliku razvoja i kontinuiranog narastanja — uza sve poteškoće — oružane revolucije, koju su povelili KPJ i Josip Broz Tito, u ovom kraju, s određenim specifičnostima, jednako kao i drugim dijelovima naše zemlje.

Iz cjelokupnog sadržaja Zbornika »Kotar Gračac u NOR-u 1941—1945« saznajemo o bratskim odnosima hrvatskog i srpskog naroda i prije rata i u vrijeme četvorogodišnje borbe za slobodu na ovom i na širem prostoru. Saznajemo detalje o njihovoj solidarnosti ispoljenoj usred najkrvavijeg rata i o pomoći koju je pružao u ovim krajevima hrvatski narod srpskom narodu kad je on bio najugroženiji — a to nije bilo rijetko u toku četvorogodišnje narodnooslobodilačke borbe.

U knjizi ima divnih primjera junaštva, hrabrosti, požrtvovnosti kad je trebalo zaštititi ugrožene, organizirati zbjegove, prikupljati hranu i za borce na frontu i za narod, ranjenike, izbjeglice, djecu. Zbornik ovekovječuje ideju druga Tita i naše Partije o pomoći čovjeka čovjeku, naroda narodu, o zajedničkoj borbi protiv fašizma za bratstvo i jedinstvo naših naroda i narodnosti, za slobodu.

Sadržaj ove knjige pokazuje bogatstvo i složenost događaja u toku narodnooslobodilačkog rata u ovom dijelu Like, kroz koje su morali proći borci na frontu, aktivisti na terenu i narod na svom teškom ali uspješnom putu oslobođenja od okupatora i njegovih slugu.

Radovi i sjećanja objavljeni u ovom Zborniku čine bogatu građu za daljnja historijska istraživanja i proučavanja narodnooslobodilačkog pokreta u našoj zemlji. Oni mogu poslužiti kao primjer razvijanja i njegovanja tradicija naše revolucije.

Đuro Zatezalo

Katalog partizanskog tiska Nacionalne i sveučilišne biblioteke Zagreb, Nacionalna i sveučilišna biblioteka, 1982, 237 str.

Komunistička partija Jugoslavije, kao organizator i rukovodilac narodnooslobodilačke borbe, davala je pisanoj riječi veliku i nezamjenjivu ulogu. Odmah od početka narodnooslobodilačkog rata, iako u izuzetno teškim uvjetima, tiskana je širom Jugoslavije, kao i izvan Jugoslavije, obimna partizanska štampa u kojoj su sadržani autentični materijali i podaci o nastanku i razvoju NOB-a i pobjedi revolucije. U toku narodnooslobodilačkog rata partizanska je štampa odigrala značajnu ulogu. Štampana riječ snažno je prodirala među najšire slojeve naroda. U brojnim brošurama, listovima, plakatima, lecima i prigodnim izdanjima našli su svoj pravi i puni izraz ciljevi narodnooslobodilačkog rata. Narod je partizanski tisak prihvaćao i čuvao, da bi ga nakon pobjedonosnog završetka narodnooslobodilačkog rata pohranio u razne arhive, muzeje, biblioteke i slične ustanove širom Jugoslavije.

Nakon oslobođenja počela se sređivati i obrađivati ta građa, a pedesetih godina dolazi i do prvih pokušaja objavljivanja u obliku popisa (Anali Leksikografskog zavoda FNRJ, sv. II, Zagreb 1955). Godine 1959. Vojnoistorijski institut u Beogradu počeo je rad na izradi bibliografije izdanja u narodnooslobodilačkom ratu. Rad je završen 1964. godine objavljivanjem vrlo opsežne publikacije »Bibliografija izdanja u narodnooslobodilačkom ratu 1941—1945« (Beograd, Vojnoistorijski institut, 1964, 815 str.). Bibliografija sadrži 9558 bibliografskih jedinica. Svaka jedinica, osim punog bibliografskog opisa, ima i lokaciju gdje se čuva, odnosno gdje je pohranjena. Iako je poslije tiskano u raznim izdanjima nekoliko bibliografija ili kataloga koji obrađuju partizanski tisak, do danas je ipak još uvijek ta Bibliografija najopsežniji bibliografski priručnik takve vrste.

Godine 1982. u Zagrebu je u suradnji Nacionalne i sveučilišne biblioteke i Republičkog odbora SUBNOR-a Hrvatske tiskan »Katalog partizanskog tiska Nacionalne i sveučilišne biblioteke«. Katalog je objavljen u ediciji Knjižno blago Nacionalne i sveučilišne biblioteke, Katalog 3. Izrađen je u Zbirci starih i rijetkih knjiga Nacionalne i sveučilišne biblioteke; urednik je Kornelije Pejčinović, a predgovor je napisao Stanko Naletilić. Katalog na 237 stranica prema kraćoj uvodnoj napomeni donosi »sve što Nacionalna i sveučilišna biblioteka posjeduje od građe nastale u NOB«. Sva ta građa podijeljena je u dva dijela. Prvi dio donosi kataloške opise periodičnih publikacija, a drugi knjige i brošure. Uz